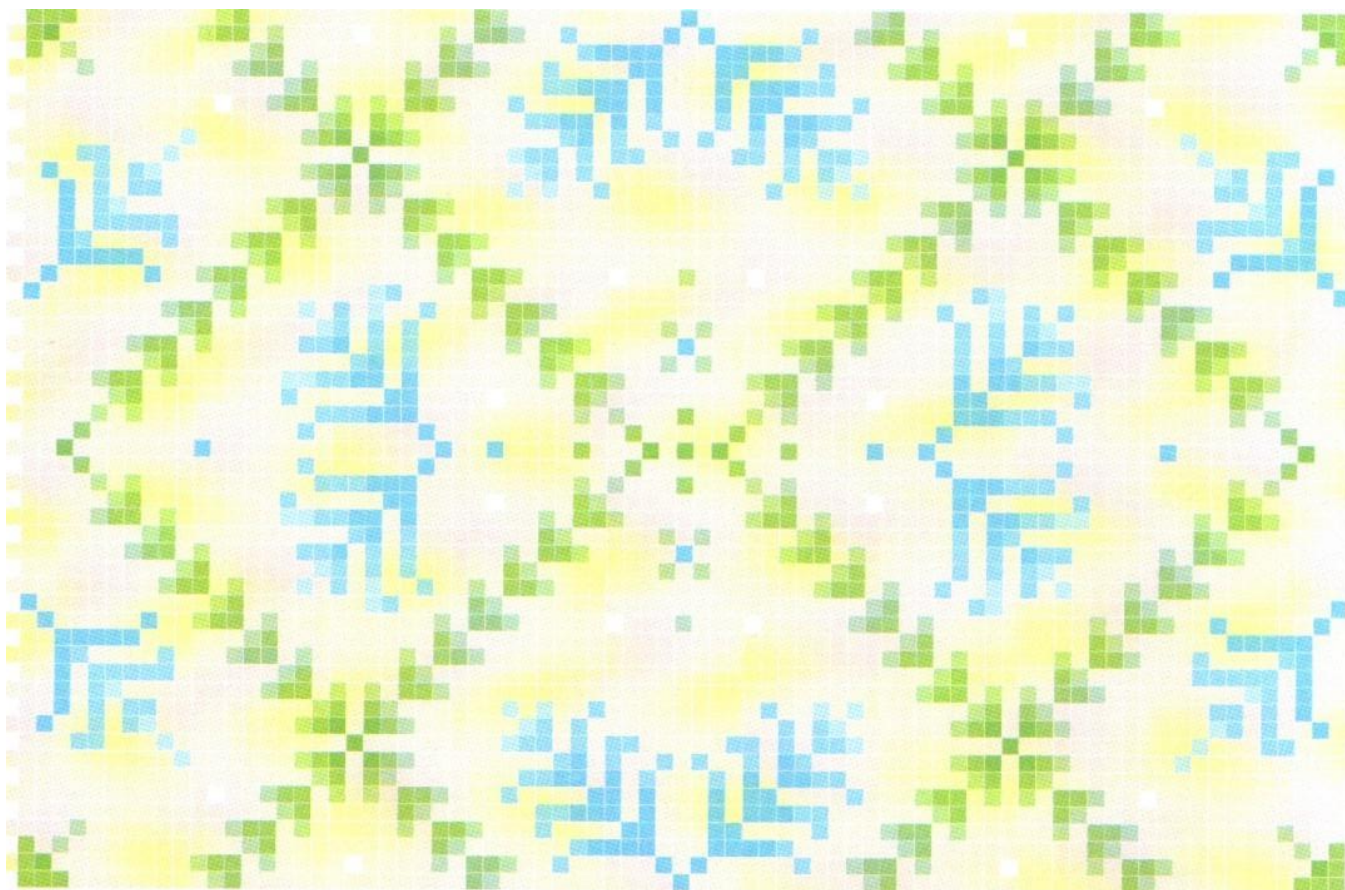

Садржај

ПИТАЛИЦЕ	2
О питалицама	2
О биљкама и животињама	3
О раји	5
О Краљевићу Марку	5
О нашим људима и крајевима	6
О баби	7
О разном	7
Питалице у народној песми	10
Шаљиве питалице	10

ПИТАЛИЦЕ

О питалицама

Питалица је сажета анегдота ослобођена описа, радње и ситуације, сведена на кратко питање и афористички, пословички одговор; она је, у ствари, дијалогизована пословица... Њихове одлике су оштроумност, духовитост, хумор.

Јован Деретић

Оно што је у питалицама најјаче и највредније јесу духовита уочавања људских слабости и мана. Обично се односе на наше људе и крајеве. Анегдотички облик и епиграматичка поента дају им и посебну драж сажетог, често и мисаоног и духовитог, хумористичког израза. По томе су питалице једна врста наших народних епиграма.

Миливоје В. Кнежевић

Много чешће од загонетки, питалице се баве свакидашњицом, али се такође заснивају на вишесмислености речи. То су сажете, анегдотске приче са поентом, без описа ситуације или радње и састоје се од кратког питања које почиње глаголом „питати“ у гређем лицу множине и одговору на њега. Питалица је заправо басна, шаљива прича и анегдота сведена на дијалог који се састоји од питања и одговора и осветљава исто- ријску ситуацију, али и нарави и карактере.

Распон њеног хумора је од обичне шале до горке сатире... У целини, питалице су мозаик психолошких закључака, уобличавају слику наших нарави и историјских ситуација.

Нада Милошевић-Ђорђевић

И један део питалица може се користити у функцији пословичног исти- цања животних истина и запажања. Дијалогска форма подразумева скицирани конфликт, ликове и обресе околности у којима се процењују особине, понашање, систем вредности и моралне норме, став колектива. Мада је наговештена непосредна разговорна ситуација, саговорник који пита може бити потпуно безличан, док се тежиште усмерава ка лику који одговара. У једноставном односу питање - одговор, смисао реплике активира скуп значења развијених око типских јунака или, ређе, епских хероја. Одговор је често прожет различитим елементима хумора, од ироније и сарказма, до безазлене комике:

„Питали бабу: - Бојиш ли се, бако, бога? - Ко се зла не боји, синко.“ (Врчевић, 20); „Питали су Марка: - Кажи нам, Марко, хришћанске ти вјере, за што би се најприје потурчио? - За инат.“ (Врчевић, 2); „Гонио Херо лонце у врећама на кобили, па га неко упитао: - Шта гониш? - Ако превали, ништа.“ (Врчевић, 106).

Духовити вербални обрти и наговештене околности радње лако се могу интегрисати у сложенији наративни систем:

„Питао Циганин харачлију: - Шта, шта, зар ће и кнез с нама ручати? - Хоће кнез, али нећеш ти.“ (Врчевић, 70); „Питао лупеж лупежа: - Како тако лагахно разбијаш врата да се не чује? - Чути ће се шјутра.“ (Врчевић, 103)

Као сегменти развијеније наратије, питалице се некада убрзано нижу или се појављују у функцији поенте. Дobar део питалица Вук је уврстио у збирку пословица, док их је Врчевић као засебан одељак придружио збирци шаљивих приповедака. Такав однос према грађи потврђује динамичну природу облика. Захваљујући еластичности форме и могућности апсорбовања конкретних животних реалија, ови се облици и у измењеним културним оквирима прилагођавају усменој импровизацији (виц) и сродним врстама писане књижевности (афоризам).

О биљкама и животињама

Пешкир, Бојник, 1934

преша - журба, хитња, хитност

гора - планина, шума

харамбаша - хајдучки старешна

Питала жаба корњачу кад се превалила преко једног камена:

- Што ти би, бона?
- Ево моја луда глава, јер се нијесам научила полако, па све у хитњи, а враг узео и прешу!

Питали лисицу:

- Зашто си толико лукава?
- Зато што има већих будала од мене.

Питали љети гору:

- Зашто плачеш кад си тако окићена?
- Зато што знам да после љета долази зима.

Питали миша:

- Има ли много мачака на свету?
- Мени је много и једна.

Питали миша:

- У којем се селу најбоље живи?
- У оном где нема мачака.

Питали зеца:

- Има ли што слађе од главице купуса?
- Слађе су две главице.

Питали петла:

- Зашто гледаш горе кад воду пијеш?
- Зато што орао гледа доле, на земљу.

Питао зец пушку:

- Јеси ли пуна?
- Да си памеган, ти би бежао и од празне.

Питао магарчић оца:

- Што те оно данас зову на свадбу?
- Биће нестало дрва.

Рекао је међед:

- Родиће ове године крушке.

А неко га упитао:

- Откуд ти знаш?

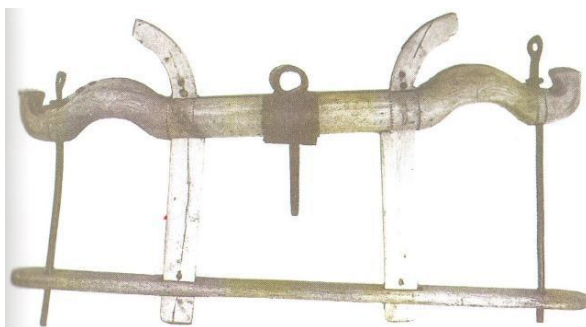
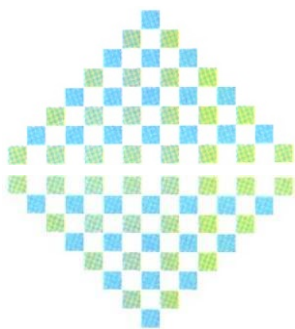
Кратке народне умотворине - питалице

- Зато што су ми миле и драге.

соко - птица грабљивица слична јастребу и орлу, брзо лети, веома је окретна, има одличан вид; назив за храбру особу, јунака

јарам - дрвена направа у коју се прежу волови или краве кад нешто вуку

Јарам, Добановци, прва половина XX века

Питали пса:

- Зашто свакога репом поздрављаш?
- Зато што немам капе.

Питали зечеви свога харамбашу:

- Хоћемо ли бјежати ђе људи нема?
- Ма зашто?
- Зато што нас свак кори да смо страшљивци.
- Шутите, будале, јутрос испред мене поскакаше све жабе у воду!

Питали кокош:

- Зашто какоћеш кад снесеш јаје?
- Да свако чује за моје ваљанство.

Питали мудра старца:

- Коју птицу најволиш?
- Сокола.
- А кога човека најволиш?
- Опет сокола.

Питали шуму:

- Ко те тако осакатио?
- Секира којој сам дала држаљу.

Питао ован краву:

- Кажи ми, посестримо, ко те натерао у тај јарам.
- Натерала ме моја доброта.

О рају

Питали рају:

- Зашто плачеш?
- Богме, ако ми не даду пјевати, даду плакати доклен је мени мој добри ага жив!

Питао ага агу:

- Ма, дина ти, штоно твој чипчија Влашче по мјесецу кукуруз окопава?
- Да је крсту више муке.

Питао силан Турчин рају кад је дошао на конак:

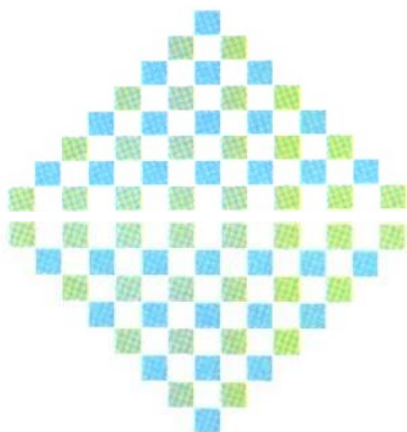
Кратке народне умотворине - питалице

- Долазе ли вам вукови у село?
- И данас је дошао један.

раја - покорени турски поданици који нису муслимани и који плаћају данак

ага - власник земље у некадашњој Турској коју је други обрађивао, господин, газда

чинчија - потчињени сељак у некадашњој Турској, чифчија

Питао Приморац рају:

- Кад вам је најгори ага?
- Кад осиромашимо.
- А кад је најбољи?
- Кад умре.

О Краљевићу Марку

Питали Краљевића Марка:

- Како постаде таки јунак?
- Научио сам од дјеце и пашчади.

Питали Турци Марка:

- Кажи нам, Марко, хришћанске ти вјере, за што би се најприје погурчио?
- За инат.

Питали Марка:

- Шта би чинио кад би се нашао који јачи јунак од тебе?
- Онда бих ја био још јачи.

Питали Ђаци старца калуђера:

- Кажи нам, деда, који је био најјачи српски јунак?
- Краљевић Марко.
- Па после?
- После опет Краљевић Марко.

О нашим људима и крајевима

Гонио Еро у врећама лонце на кобили, па га упитали:

- Шта то гониш?
- Ако превали, ништа.

Питали Еру:

- Шта волиш - меда или погаче?
- Највише волим да умачем - одговори он.

Питали Дробњаци војводу Шуја:

- Пошто би, војвода, продао џевердан, бога ти?

цевердан -
врста
старинске
пушке,
цефердар

- Бога ми, ђецо, нема пара ко би ми га могао платити; а кад би дошла нужда, само бих га дао робљу за ручак. И ни за какве паре друге!

Еро - Херцеговац; човек из ужичког краја

Сељанка, фотографија Анастаса Стојановића,
1865

Питали неслогу:

- Ђе си се родила?
- Ђе и ви.
- А ђе сада најрадије станујеш?
- Међ Србе.

Питао Приморац Херцеговца:

- Како у вас зову вука?
- У нас га никако не зову, већ сам доходи.

Питао Приморац Црногорца:

- Знаш ли талијански?
- Ја за туђим никад не чезнем.

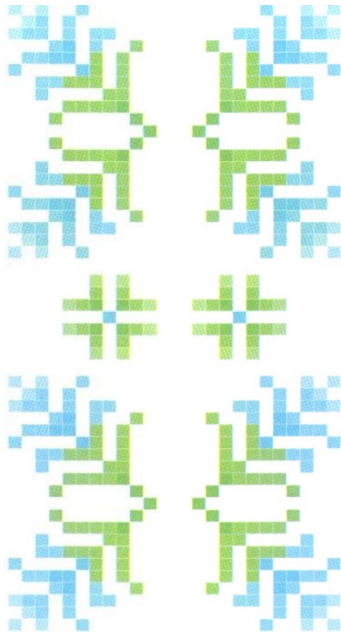
Питао Херцеговац Приморца:

- Има ли и код вас магараца?
- Четвороножних нема много, а двоножних без броја, јер више но магарци трпимо.

Питали Црногорца пред стријељање:

- Јеси ли имао у животу тежи час од овога?
- Јесам, светога ми Василија!
- А који је то био, бож'ја ти вјера?
- Кад нијесам имао чиме госта да угостим.

Јунаштво је кад браниш себе од других,
а **чојство** је кад браниш друге од себе.
Марко Миљанов

О баби

Питала шаљива ђевојка бабу:

- Хоћеш ли, бако, и ти с нама вечерас у коло?
- Хе, мој синко, кад су се твоји врагови рађали, моји су у колу скакали.

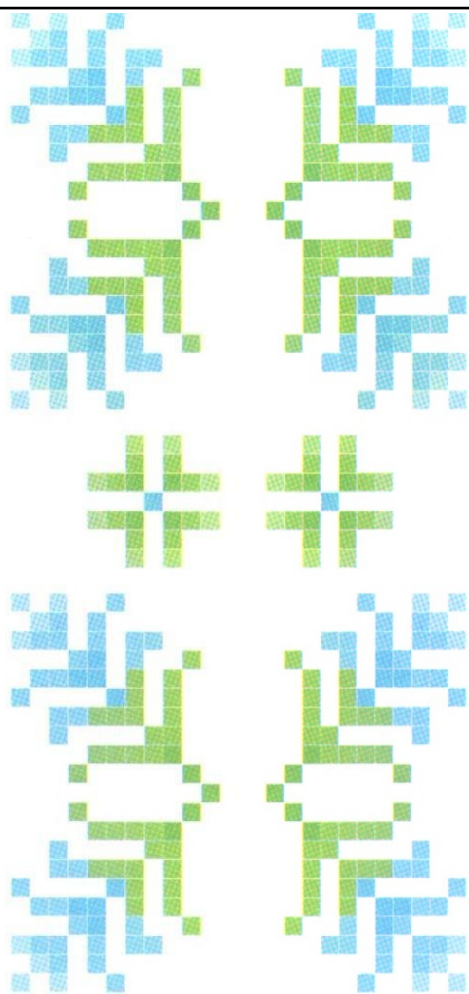
Питала баба непознато момче:

- Кога тражиш, момче?
- Једнога човјека, па не могу да га нађем.
- Било је некад и жена и људи, мој синко, али их више нема!

О разном

- Ће се правда највише чува?
- Тамо ће је не зову сваки час.
- А ће се обичај чува?
- Тамо ће га не мењају сваки дан.

- Кад пропада царство?
- Онда кад сви причају о царству.
- Која су уста најгрђа?
- Која се не чују кад зборе.
- Ко је пријатељ?
- Ко мане у очи броји.
- А ко не?
- Ко признаје мане као добре стране.
- Ко је срећан?
- Кога усрећи оно што је чекао.
- А ко је најсрећнији?
- Ко не дочека оно што га је било страх.
- Које су очи најгрђе?
- Празне.
- Ко ме је у животу тешко?
- Ономе ко се роди без имена.
- Ко ме је теже?
- Ко за живота име изгуби?
- А коме је најтеже?

- Ономе коме своје име смета.
- Може ли јунаштво да обрука чојство?
- Може.
- А чојство јунаштво?
- Никада.
- Може ли човек свакоме добро чинити?
- Не.
- А што?
- Чинио би и непријатељу.

Питали лупежа:

- Где научи красти?
- Тамо где сам научио лагати.

Питали момци старца:

- Од колико се година најбоље оженити?
- Немој млад, рано је; немој стар, доцно је.

Жетва шаше у Банату, 1928

Питали мудраца:

- Који је најтврђи град?
- Празан и гладан човек.

Питали старца стогодишњака:

- Како ти је било у толиком животу?

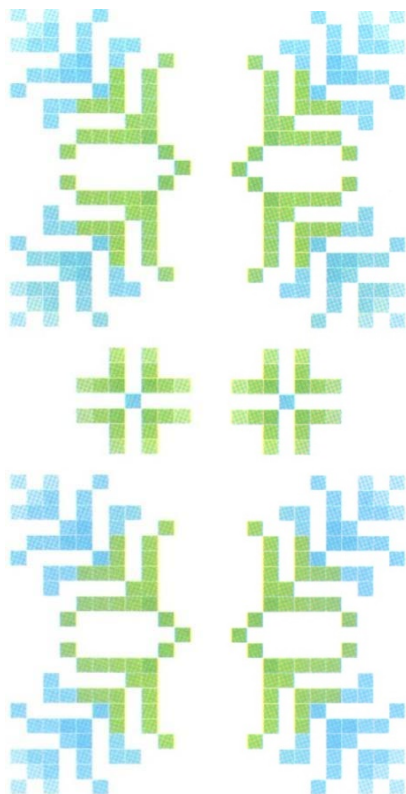
А он одговорио:

- Као да сам на једна врата ушао, а на друга изишао.

Питали учитеља:

- Ко ти је најбољи ђак?
- Онај који зна оно што зна, али који зна и шта не зна.

Кратке народне умотворине - питалице

Амбар, Војводина, прва половина XX века

Питао муж жену:

- Што наш пас лаје?
- Ја не знам?

Чула кћер, па ће у себи рећи:

- Ако ви не знате, знам ја.

Питао неко срећу:

- Зашто к мени не дођеш?
- Хоћу да те видим у несрећи јеси ли среће достојан.

Питао син оца кад је по свету хтео поћи:

- Од шта ми се вал^а највише чувати?
- Од туђе муке.

- Шта је најскупље?
- Образ, ко зна да га цени.
- Шта је најјефтиније?
- Образ, ко не зна да га цени.

- Шта је тешко?
- Прећутат.
- Шта је теже?
- Опростит.
- А шта је најтеже?
- Заборавит.

- Шта човека најбоље научи?
- Невоља.
- А од чега највише зазире?
- Од невоље.

Питалице у народној песми

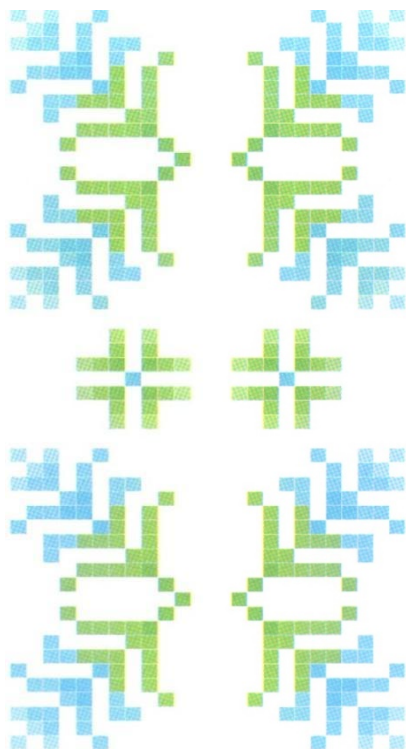

Ћилим, Вајска, Војводина, 1870

Дјевојка сједи крај мора,
пак сама себи говори:
„Ах, мили боже и драги!
Има л' што шире од мора?
Има л' што дуже од поља?
Има л' што брже од коња?
Има л' што слађе од меда?
Има л' што драже од брата?"
Говори риба из воде:
„Дјевојко, луда будало!
Шире је небо од мора,
дуже је море од поља,
брже су оч и од коња,
слађи је шећер од меда,
дражи је драги од брата".

Шаљиве питалице

КОКОТ - петао

Где си (како си)?

- *Ево ме на двије ноге као кокот.*

Два краја и сриједа.

- Одговори се у шали кад ко запита: има ли још много неурађено од каква посла.

- Зашто киша пада?

- Зато што нема степенице да сиђе.

- Је ли ти је добар син?

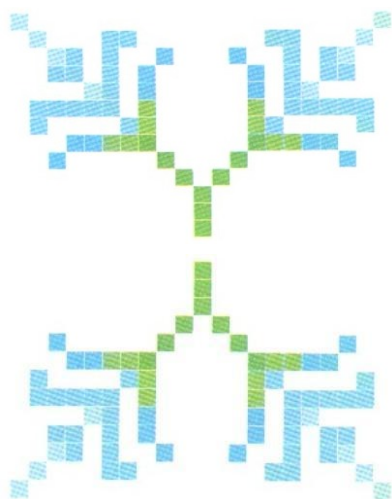
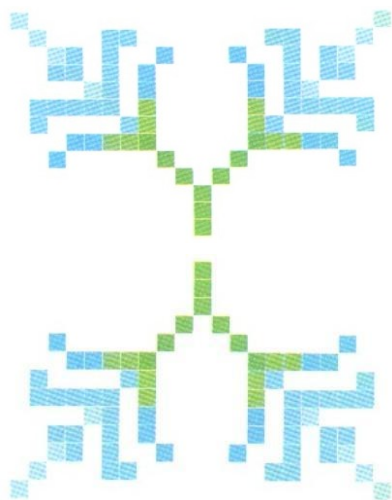
- Кад спава хлеба не иште.

- Како живиш?

- Као сиромашу богатој вароши.

- Какво је то јело?

- И гладан би га јео.

- Како си спавао?
- Жмурећи.

- Колико је сати?
- Колико јуче у ово доба.

- Одакле си?
- Из дома.

Питали ловца:

- Зашто тражиш зеца?
- Зато што не знам где је.

Питао младић старца:

- Због чега ексер искриви главу кад се погрешно удари?
- Да види која ш то будала удара?

- Растеш ли?
- Ето, не могу даље од капе!

- Хоћеш ли воде?
- Тешко томе коЈа воде, ајош Горе кот носе.

Кратке народне умотворине - питалице